

УДК 328.184:061.1ЄС

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2026.64.45>

ЯВИЩЕ ЛОБІЗМУ ЯК СКЛАДНИК ПРОЦЕСУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Василь Климончук

*Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
факультет історії, політології і міжнародних відносин, кафедра політичних наук,
вул. Шевченка, 57, 76018, м. Івано-Франківськ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-0257-3481>*

Юлія Кобець

*Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
факультет історії, політології і міжнародних відносин, кафедра політичних наук,
вул. Шевченка, 57, 76018, м. Івано-Франківськ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-9492-6119>*

У статті здійснено аналіз лобізму в Європейському Союзі як інституціоналізованої форми представництва інтересів та елемента багаторівневого демократичного врядування. Лобізм розглядається не лише як інструмент впливу корпоративного сектору, але й як сукупність практик організованих груп інтересів, включно з неурядовими організаціями, професійними асоціаціями, аналітичними центрами, регіональними та місцевими представництвами, що беруть участь у процесах формування політики ЄС. Обґрунтовано, що за умови ефективного демократичного контролю та прозорого регулювання лобістська діяльність може підвищувати якість управлінських рішень і сприяти зміцненню політичної довіри, зокрема в контексті браку демократичного представництва на наднаціональному рівні.

У роботі проаналізовано специфіку європейської моделі лобізму порівняно з іншими політичними системами. Особливу увагу приділено орієнтації ЄС на консультації, діалог і досягнення компромісів між конкуруючими інтересами. Показано, що багаторівнева структура ухвалення рішень у Союзі знижує ризик домінування одного вузького інтересу, водночас зберігаючи проблему нерівності ресурсів між різними групами впливу.

Значне місце відведено аналізу еволюції правового та інституційного регулювання лобізму в Європейському Союзі: від ініціативи добровільного саморегулювання до запровадження спільного Єдиного реєстру прозорості у формально обов'язковому форматі. Розкрито роль міжінституційної співпраці Європейської Комісії, Європейського парламенту та Ради ЄС у підвищенні рівня відкритості, етичних стандартів і підзвітності лобістської діяльності, а також значення додаткових інструментів контролю, зокрема публікації зустрічей посадовців з представниками інтересів.

Окремо досліджено практики участі держав-членів і регіональних коаліцій у формуванні політик ЄС як специфічної форми інституційного лобіювання, а також досвід країн Вишеградської групи у просуванні національних інтересів на європейському рівні. Показано, що їхній шлях інтеграції, координація позицій та поступове залучення недержавних акторів мають практичну цінність для України в умовах євроінтеграційних трансформацій. Лобізм у ЄС має подвійний характер: з одного боку, він є необхідним каналом зв'язку між інституціями влади та суспільством, а з іншого – потребує постійного удосконалення механізмів прозорості й контролю задля запобігання зловживанням і збереження демократичної легітимності європейського врядування.

Ключові слова: лобізм, євроінтеграція, інституції ЄС, представництво інтересів, Вишеградська група.

Вступ. Лобізм став невід'ємною частиною сучасної політики, і Європейський Союз не став винятком. Майже жоден процес ухвалення рішень сьогодні не обходиться без впливу груп інтересів. Водночас інституції ЄС зобов'язані підтримувати відкритий, прозорий і регулярний діалог з представницькими асоціаціями та громадянським суспільством. Це означає, що залучення зацікавлених сторін (в тому числі, через лобізм) визнано легітимною і навіть необхідною складовою частиною європейського політичного процесу за умови забезпечення прозорості. У контексті європейської інтеграції лобістська активність природно інтегрувалася у роботу інституцій ЄС, сприяючи представництву різних інтересів на наднаціональному рівні.

Мега статті полягає у комплексному дослідженні явища лобізму як складника процесу євроінтеграції.

Результати та обговорення. У науковій літературі лобізм розглядається як форма представництва інтересів, що може посилювати легітимність публічної політики за умов демократичного контролю. Лобізм у контексті Європейського Союзу визначається доволі широко. Згідно з офіційним визначенням Європейської Комісії, лобіювання – це діяльність, спрямована на вплив на процес формування політики та ухвалення рішень інституцій ЄС, незалежно від того, хто її здійснює – окремі громадяни, компанії, громадські чи професійні організації, консультанти або юридичні фірми, що діють від їхнього імені (Зелена книга «Європейська ініціатива прозорості») [1; 2]. До таких груп інтересів належать як комерційні структури (корпорації, галузеві асоціації), так і неурядові організації, аналітичні центри, регіональні представництва тощо, тобто всі, хто намагається впливати на рішення влади.

Залучення таких груп може справляти позитивний вплив на якість управління. Теорія багаторівневої участі вказує на те, що, окрім виборів, потрібні додаткові механізми впливу громадян на владу між виборами. В ЄС це особливо актуально через складність його багаторівневої системи й так званий дефіцит демократії на наднаціональному рівні. Регулювання лобізму розглядається як прояв принципів прозорості та участі: воно реалізує закладений у ст. 11 Договору про ЄС принцип партиципаторної демократії, забезпечуючи канали доступу громадянського суспільства до процесу вироблення європейських рішень і сприяючи подоланню відчуження громадян від інституцій Союзу [2]. Інституції ЄС також офіційно визнають, що залучення організованих груп інтересів може зміцнити демократичну легітимність. Зокрема, участь публічних та неурядових організацій у консультаціях розглядається як спосіб підвищити якість і суспільну підтримку рішень, а багато з таких організацій навіть отримують фінансування від ЄС на свою діяльність [3]. Наприклад, у сфері екологічної політики існує коаліція найбільших природоохоронних неурядових організацій (“Green 10”), які завдяки підтримці з боку ЄС активно представляють екологічні інтереси громадян на рівні Союзу. Таким чином, лобізм у ЄС – це не лише діяльність корпоративного сектору, але й механізм участі громадянського суспільства у формуванні політики.

Європейська модель лобізму має свої особливості порівняно, наприклад, з американською. ЄС загалом орієнтований на пошук консенсусу між різними зацікавленими сторонами, залученими до консультацій та діалогу, тоді як у США бізнес-лобі часто застосовує більш агресивні тактики прямого тиску. Крім того, складна багатостороння структура прийняття рішень у ЄС (що включає кілька інституцій та 27 держав-членів) означає, що практично кожна законодавча ініціатива викликає конкуренцію між багатьма групами інтересів. Це знижує імовірність того, що один окремих вузький інтерес зможе повністю домінувати над політикою [3]. Дослідження показують, що високий рівень конфлікту між

конкуруючими лобістами у Брюсселі ускладнює однобічний вплив, а рішення зазвичай є результатом компромісу між кількома блоками інтересів. Водночас не можна ігнорувати ризики: нерівність ресурсів дає бізнес-лобі значну перевагу. Існує поширене сприйняття, що політики та рішення ЄС можуть бути під надмірним впливом потужних приватних інтересів з огляду на тисячі лобістів, присутніх у Брюсселі. Це породжує дискусії щодо запобігання «захопленню» політики і забезпечення рівності доступу менш ресурсних груп, що зумовлює потребу в чітких правилах та прозорості лобістської діяльності.

Європейський Союз є складною політичною системою багаторівневого управління, в якій владні повноваження розділені між національним, наднаціональним (інституціями ЄС) та субнаціональним рівнями. Відповідно, лобіювання в ЄС відбувається на різних рівнях, що створює множинні канали впливу на процес політики. Групи інтересів змушені вибирати, де і як просувати свої вимоги: на національному рівні чи безпосередньо в Брюсселі, а найчастіше – одночасно на декількох рівнях. Дослідження зазначають, що організації часто спочатку звертаються до більш «близьких» арен ухвалення рішень (національних органів влади), за необхідності переміщуючи зусилля на рівень ЄС [4]. Наприклад, галузеві асоціації можуть лобіювати свої уряди, щоб ті відстоювали їхню позицію в Раді ЄС, і паралельно безпосередньо контактувати з Європейською Комісією чи депутатами Європарламенту.

Багаторівневе середовище стимулює організовані інтереси створювати коаліції та адаптувати свою структуру під європейський рівень. Низка великих компаній і асоціацій відкриває постійні представництва в Брюсселі, а регіони та міста держав-членів мають власні офіси при ЄС, щоб просувати місцеві інтереси в загальноєвропейських політиках. Тож європейська інтеграція відкриває новий горизонт для лобістської діяльності: багато питань, які раніше вирішувалися виключно на національному рівні, тепер переходять на рівень ЄС, і водночас національні лобі все більше зміщують свою увагу до Брюсселя. За останні десятиліття спостерігається «європеїзація» лобізму – бізнес, профспілки та неурядові організації усвідомили вагу рішень ЄС і все активніше намагаються впливати на їхній зміст безпосередньо через євроінституції. Це робить лобізм невід’ємною складовою частиною самого процесу євроінтеграції: паралельно з поглибленням повноважень ЄС зростає активність лобістів у Брюсселі [2] які сьогодні фактично стали частиною політичного ландшафту Союзу.

Правове регулювання лобізму на рівні ЄС почало формуватися у середині 2000-х років як відповідь на потребу зробити процес ухвалення рішень більш відкритим та підзвітним. Першим кроком стала ініціатива Європейської Комісії з підвищення прозорості. Так, у 2005 році була започаткована Європейська ініціатива прозорості, у рамках якої опубліковано «Зелену книгу», що окреслювала проблеми та можливі заходи щодо регулювання лобізму [2]. Комісія тоді віддавала перевагу підходу добровільного саморегулювання, пропонувалося, що спільнота лобістів сама дотримуватиметься етичного кодексу, а обов’язкові заходи можуть бути запроваджені пізніше, якщо добровільна система не спрацює.

У Європейському парламенті паралельно визрівала підтримка суворішого контролю. Парламент назвав прозорість умовою легітимності європейських інституцій і виступив за створення єдиного реєстру для всіх лобістів, спільного між Європарламентом та Єврокомісією. Також була озвучена ідея впровадження «законодавчого сліду» – вимоги публічно зазначати, які групи інтересів були проконсультовані під час підготовки кожної пропозиції політики. Хоча спочатку позиції інституцій дещо відрізнялися, у 2008 році Єврокомісія самостійно запустила перший інтернет-портал – Реєстр лобістів – на добровільній основі.

Від усіх організацій та осіб, які бажали брати участь у консультаціях та впливати на політику ЄС, вимагалось зареєструватися, надавши інформацію про себе: сферу інтересів, основні цілі діяльності, клієнтів (для консультантів) та бюджет, а також підписати розроблений Комісією Кодекс поведінки [2]. Цей Реєстр 2008 року був добровільним: юридичного обов'язку реєструватися не існувало, проте незареєстровані лобісти ризикували втратити доступ до певних каналів взаємодії з Комісією.

Наступним етапом стало об'єднання зусиль двох головних інституцій. Європейський парламент і Комісія уклали Міжінституційну угоду від 23 червня 2011 року, якою офіційно запровадили спільний Єдиний реєстр прозорості (Transparency Register) для організацій та самозайнятих осіб, що залучені до розроблення та впровадження політик ЄС [5]. Цей перший Реєстр прозорості став основним механізмом обліку лобістської активності на рівні ЄС. Його метою було підвищення відкритості процесу ухвалення рішень, даючи відповідь на базові питання про те, які інтереси представлені, хто їх відстоює і з якими бюджетами. Рада ЄС спершу не приєдналася повноцінно, з 2014 року вона отримала статус спостерігача за цієї системи [6]. Хоча реєстрація залишалася добровільною, новий механізм значно розширив обсяг інформації про лобістів у публічному доступі. У 2014 році Парламент і Комісія підписали оновлену угоду про Реєстр, яка вдосконалювала категоризацію суб'єктів та прозорість фінансових даних, але принцип добровільності зберігався [2].

Наступний суттєвий крок відбувся у 2016 році, коли Єврокомісія внесла пропозицію щодо нової тристоронньої угоди – тепер уже про обов'язковий Реєстр прозорості, що мав охопити Парламент, Комісію та Раду. Після кількох років переговорів 27 травня 2021 року набув чинності новий спільний підхід: було підписано Міжінституційну угоду між Європарламентом, Радою ЄС і Комісією про Єдиний реєстр прозорості у формально обов'язковому форматі. Ця угода вперше поширила вимоги реєстрації на взаємодію з усіма трьома ключовими інституціями Союзу. Зокрема, реєстрація в Реєстрі стала необхідною передумовою для здійснення певних видів діяльності з представництва інтересів, що мають на меті вплинути на формування політики, законодавства чи прийняття рішень у будь-якій з трьох інституцій. Інакше кажучи, щоб отримати доступ до низки лобістських «точок входу» (акредитація до Європарламенту, зустріч з високопосадовцями тощо), представник інтересів повинен бути включеним до офіційного Реєстру [7]. Керівництво Ради ЄС також ухвалило внутрішнє рішення, що зустрічі Генерального секретаріату Ради з лобістами, участь останніх у брифінгах та заходах, а також доступ до будівель Ради дозволяються лише зареєстрованим особам і організаціям.

Варто зазначити, що навіть нова система 2021 року має добровільний елемент: юридично вона оформлена як політична угода, обов'язкова для інституцій, але не як регуляторний акт прямої дії для самих лобістів. Через це деякі експерти критикують її, відзначаючи, що формально реєстрація не стала стовідсотково обов'язковою для всіх лобістів – вони просто не братимуть участі у процесах без реєстрації, але немає окремого закону, який би наказував реєструватися під загрозою санкцій [8, с. 242–243]. Попри ці застереження, поточний підхід ЄС суттєво підвищив прозорість. Так, Єдиний реєстр прозорості наразі є публічною базою даних, де перераховано всі організації та осіб, що намагаються впливати на формування політики та реалізацію законодавства ЄС. Реєстр показує, які інтереси переслідуються, ким і з яким бюджетом, даючи змогу громадському контролювати активність лобістів [5]. Учасники Реєстру зобов'язані дотримуватися спільного Кодексу поведінки лобістів, а за порушення (подання неправдивих даних, недотримання етики) передбачені санкції аж до виключення з Реєстру. Для підвищення відкритості вжито додаткових заходів: Європарламент зобов'язав своїх депутатів (особливо доповідачів, тінювих

доповідачів і голів комітетів) оприлюднювати всі заплановані зустрічі з представниками лобістських груп, а Єврокомісія вимагає від комісарів, членів їхніх кабінетів та керівників департаментів публікувати інформацію про всі зустрічі з лобістами на своєму сайті [7]. Крім того, доступ до будівель Європарламенту (для отримання довгострокової акредитації) надається тільки тим особам, які зареєстровані в Реєстрі прозорості.

За десятиліття існування Реєстру кількість зареєстрованих суб'єктів постійно зростала, що свідчить про інтенсивність лобістської активності на рівні ЄС. Станом на початок 2024 року у Реєстрі прозорості налічувалося близько 12 500 організацій та осіб. Більше половини становлять внутрішні лобісти компаній та професійні/галузеві асоціації бізнесу, тоді як приблизно 27% – це неурядові організації (решта – консалтингові фірми, академічні інституції, регіональні представництва тощо). Така структура підтверджує домінування комерційного сектору серед європейських «лобістів», проте й інші групи – громадські, регіональні, профспілкові – активно використовують можливості представленості інтересів при ЄС.

Прозорість лобістської діяльності дає можливість громадськості та ЗМІ відстежувати, хто саме впливає на ту чи іншу політику. Дані Реєстру прозорості публічно показують бюджети і клієнтів лобістів, що дає змогу виявляти потенційні конфлікти інтересів. Окрім того, ЄС підтримує «слабші» групи, щоб урівноважити їхню участь: з бюджету ЄС надається фінансування європейським федераціям споживачів, екологів, профспілок тощо, аби вони могли активно бути присутніми у Брюсселі та доводити свою позицію [3]. Такий підхід допомагає частково компенсувати ресурсну нерівність і створює більш рівні умови для конкуренції ідей.

Якщо розглядати досвід окремих країн, доцільно буде згадати про досвід держав Вишеградської групи. Оскільки Україна наразі перебуває в процесі євроінтеграційних перетворень, досвід цих країн може слугувати прикладом для створення власних стратегій просування та представлення національних інтересів у Європейському Союзі та уникнення помилок, припущених цими країнами в процесі. Так, наприклад, В. Марчук зазначає, що країни Вишеграду у порівняно короткі строки здійснили трансформацію від централізованих моделей державного управління до децентралізованих демократичних систем, узгоджених зі стандартами Європейського Союзу, що надає їхньому досвіду практичної значущості для формування сучасної державної політики України [9, с. 9–10]. Узагальнення результатів досліджень автора свідчить про те, що саме на локальному рівні ці держави забезпечили належне впровадження європейських стандартів у сфері надання публічних послуг, бюджетної прозорості та участі громадян у процесах ухвалення управлінських рішень, що є концептуально важливим для України в контексті виконання положень Угоди про асоціацію з ЄС.

Країни Вишеградської четвірки (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина) після вступу до ЄС у 2004 році активно інтегрувалися в процес ухвалення рішень, прагнучи забезпечити представлення своїх національних інтересів на рівні європейських інституцій. Так, їхні уряди використовують офіційні канали впливу, в тому числі роботу в Раді ЄС, консультації з Європейською Комісією та участь депутатів у Європарламенті для того, щоб просувати пріоритетні для себе напрями політики. Характерно, що ці держави координують свої позиції між собою: вони проводять регулярні консультації перед засіданнями Ради ЄС, аби узгодити спільні підходи й консолідувати вплив [10]. Такий коаліційний підхід, заснований на принципі солідарності, дає змогу країнам Вишеградської групи ефективніше відстоювати спільні інтереси в Брюсселі. Більш того, сам факт членства в Євросоюзі сприймається урядами цих країн як інструмент просування власних національних і регіональних

пріоритетів на європейському рівні. Одночасно на національному рівні уряди країн Вишеграду розробили основи політики у сфері лобізму, визнаючи його легітимність: зокрема, Польща ще у 2005 році ухвалила один з перших у Європі законів про лобіювання, що формально закріпив принцип прозорого представлення інтересів [11]. Також кожна країна Вишеградської групи створила постійні представництва при ЄС у Брюсселі та налагодила систему міжвідомчої координації з європейських питань.

Недержавні актори з країн Вишеградської четвірки – бізнес-асоціації, компанії, регіональні органи влади та громадські організації – поступово нарощують свою присутність у брюссельських лобістських процесах, хоча досі їхня активність відчутно менша, ніж у «старих» членів ЄС. За даними Європейського реєстру прозорості, майже 70% організацій, що офіційно зареєстровані як лобісти при інституціях ЄС, походять із семи найбільших західноєвропейських економік, тоді як на країни Вишеградської групи припадає лише близько 3,7% таких суб'єктів [11]. Станом на 2019 рік у реєстрі ЄС було лише 112 польських, 47 чеських, 37 угорських та 30 словацьких організацій чи осіб, які займалися лобізмом на рівні Євросоюзу, що в рази менше, ніж, наприклад, у Німеччині (851). В очах широкої публіки лобізм довго асоціювався з «тіньовими» впливами і корупцією, що стримувало вихід місцевих груп інтересів на європейський рівень. Громадський сектор країн Вишеграду також поступово вливається в європейські мережі: екологічні, правозахисні та інші неурядові організації з Центральної Європи співпрацюють із пан'європейськими коаліціями, щоб просувати свої цінності й інтереси (наприклад, впливаючи на кліматичну чи антикорупційну політику ЄС). Втім, масштаб недержавної присутності Вишеградського регіону у Брюсселі наразі залишається обмеженим: лише незначна частка тамтешніх лобістських організацій має постійні офіси в Брюсселі. Попри це, тенденція до зростання активності очевидна: за останні роки кількість нових лобістських структур із країн Вишеградської групи у Брюсселі збільшується, а їхня діяльність стає більш професійною та помітною.

Деякі країни-члени ЄС або регіональні коаліції (наприклад, країни Вишеградської групи або Балтії) просувають власні бачення безпекових стратегій і активно впливають на остаточні редакції стратегічних документів. Це теж форма лобіювання – хоч і не з боку неурядових акторів, але цілком координована і наполеглива, з чіткою метою скоординувати політику ЄС у вигідному напрямі. Наприклад, включення положень про загрозу з боку РФ у Compass 2022 – прямий результат позиційного тиску Східної Європи [12]. У стратегічних і програмних документах ЄС, що регулюють реагування на надзвичайні ситуації та умови воєнного стану, дедалі більшого значення набуває концепція стійкості як основа національної та колективної безпеки. Як зазначає В. Марчук, ключовим елементом сучасної європейської безпекової архітектури є механізми, розроблені в межах Сендайської програми щодо зниження ризику катастроф (Sendai Framework for Disaster Risk Reduction), включно з регіональною стратегією 2016 року, які застосовуються в усіх країнах-членах ЄС та охоплюють оцінку ризиків, зміцнення інфраструктури й локальні плани реагування [13, с. 81]. Роль механізму цивільного захисту ЄС (EU Civil Protection Mechanism) є особливо важливою як інструмента оперативного реагування, координації між країнами, а також підтримки регіональних та муніципальних органів.

Для України, яка прагне інтеграції до ЄС, розуміння й адаптація цих підходів є надзвичайно актуальними. Йдеться не лише про імплементацію правових норм, але й про участь у системі європейського кризового менеджменту: від планування до оперативного реагування в умовах війни та гібридних загроз.

Останні події також продемонстрували важливість суворих правил і нагляду. У 2022 році спалахнув скандал “Qatargate”: виявилось, що декілька членів Європарламенту

були втягнуті у корупційну діяльність, пов'язану з іноземним втручанням і підкупом за просування інтересів. Хоча це вже виходило за межі «звичайного» лобізму і мало ознаки кримінальної корупції, наслідки скандалу сильно позначилися на дебатах щодо прозорості та етики в європейських інституціях. Європарламент невідкладно відреагував: у січні 2023 року він ухвалив резолюцію, що закликає зробити Реєстр прозорості повністю обов'язковим, а також створив спеціальний комітет з розслідування недоліків у правилах прозорості, доброчесності й боротьби з корупцією [7]. Паралельно керівництво Європарламенту запровадило низку реформ: посилено фінансовий контроль, переглянуто кодекс поведінки депутатів, введено жорсткіші вимоги декларування зустрічей та подарунків тощо. Усі ці кроки спрямовані на відновлення довіри громадськості та демонстрацію того, що лобізм піддається належному контролю і не шкодить інституційній чесності.

Таким чином, вплив лобізму на політики ЄС є двоаспектним. З одного боку, він забезпечує необхідний зв'язок між європейською владою та реальними обставинами, надаючи експертні знання і відображаючи потреби різних груп суспільства. Без участі лобістів політики ризикували б бути менш ефективними або враховували б не всі наслідки. З іншого боку, існує ризик, що непрозорий або дисбалансний лобізм може викривити політичний процес на користь вузьких інтересів, підриваючи загальний інтерес. Саме тому ЄС вибудовує комплекс правил, реєстрів і етичних стандартів, щоб інституціоналізувати лобізм, зробивши його прозорою, підзвітною та справедливою частиною багаторівневого врядування в Європі.

Висновок. Лобізм у Європейському Союзі пройшов шлях від неформального явища до інституціоналізованого процесу, що супроводжує європейську інтеграцію. На ранніх етапах побудови ЄС інтереси країн-членів та галузей переважно просувалися через урядові канали. Проте з поглибленням інтеграції та розширенням повноважень наднаціональних інституцій виникла ціла екосистема організованих груп, які прагнуть впливати на ухвалення рішень безпосередньо в Брюсселі. Нині лобістська активність стала природним механізмом представництва інтересів на рівні ЄС: від великих корпорацій до малих громадських ініціатив, від регіональних влад до професійних спілок.

Європейський Союз визнав легітимність цього явища і зробив значні кроки, щоб інтегрувати його у свій політичний процес на засадах прозорості та підзвітності. Введення Реєстру прозорості, етичних кодексів, правил щодо зустрічей і доступу – усе це свідчить про прагнення ЄС до врегулювання лобізму як цивілізованого явища, перетворивши його з кулуарної практики на відкритий процес участі зацікавлених сторін у формуванні політики. Такий підхід відповідає європейським цінностям демократії та врядування і покликаний мінімізувати ризики корупції чи надмірного впливу вузьких інтересів.

Водночас, як показує досвід, регулювання лобізму – це динамічна сфера, що потребує постійного вдосконалення. Нові виклики, такі як втручання іноземних авторитарних режимів, скандали на кшталт “Qatargate”, а також технологічні зміни (поява цифрових платформ лобіювання, соціальних мереж як арени впливу), вимагають від ЄС адаптації правил. Наразі обговорюються подальші кроки: створення повністю обов'язкового реєстру на законодавчому рівні, запровадження «відбитку лобіста» до кожного законодавчого акта, посилення контролю за достовірністю інформації, розкриття фінансування не тільки лобістів, але й самих європарламентарів тощо. Європейський парламент вже виступив з низкою ініціатив у цьому напрямі, тож можна очікувати, що найближчим часом прозорість і етичність стануть ще більш пріоритетними темами в інституційному порядку денному ЄС.

Досвід Вишеградської четвірки у сфері лобізму в ЄС є цінним орієнтиром для України. По-перше, він демонструє, що успішна євроінтеграція потребує проактивного й професійного представлення національних інтересів на рівні ЄС – як державного, так і недержавного. Українським політикам варто вже тепер, на етапі зближення з ЄС, формувати стратегію лобіювання українських інтересів у Брюсселі з урахуванням найкращих практик Вишеградської групи. Зокрема, доцільно розбудувати прозорі та етичні правила взаємодії влади і груп інтересів, аби легітимізувати лобізм і подолати стереотипи щодо нього. Вишеградські країни свого часу стикнулися з браком культури лобіювання і недовірою до нього, що обмежило їхній вплив після вступу до ЄС, тож Україні важливо врахувати ці уроки і заздалегідь інвестувати в розвиток експертизи та довіри у сфері адвокації. По-друге, українському бізнесу, регіонам та громадським організаціям варто активніше інтегруватися у європейські мережі: встановлювати партнерства з відповідними асоціаціями ЄС, відкривати представницькі офіси у Брюсселі, долучатися до платформ співпраці з європейськими колегами. Тут доречним є використання формату регіональної співпраці: як свідчить приклад Вишеградської групи, колективний голос кількох країн звучить сильніше. Україна вже співпрацює з державами Центральної Європи у рамках ініціатив типу Люблінського трикутника; надалі варто розвивати такі альянси, щоби спільно лобіювати важливі для регіону рішення в ЄС. По-третє, країни Вишеградської групи прямо заявили про готовність ділитися із сусідами своїм досвідом євроінтеграції та адвокації реформ. Українські органи влади та експертні спільноти можуть скористатися цією пропозицією: від обміну знаннями про роботу європейських інституцій до навчання фахівців з питань лобіювання і участі у програмах технічної допомоги (зокрема, через Міжнародний Вишеградський фонд). Отже, засвоївши уроки Вишеграду, Україна зможе підвищити ефективність представлення своїх інтересів на шляху до членства в ЄС. Раннє залучення до брюссельських процесів, професіоналізація лобістської діяльності та тісна співпраця із союзниками допоможуть українським акторам впевненіше просувати пріоритети України і захищати їх під час переговорів про вступ, а в перспективі – впливати на рішення Євросоюзу нарівні з іншими державами-членами.

Отже, явище лобізму в ЄС є одночасно продуктом і чинником європейської інтеграції. Воно виникло та розрослося у відповідь на перенесення центру прийняття рішень на наднаціональний рівень, і тепер впливає на подальший розвиток політики Союзу. Лобізм у сучасному ЄС – це не «таємні змови», а невід’ємна частина багаторівневого процесу врядування, яка за умов належного регулювання здатна зробити управління більш відкритим, ефективним і чутливим до потреб громадян. Європейський Союз, запровадивши унікальну систему прозорості для лобістів, фактично встановлює стандарт найкращих практик у цій сфері на міжнародному рівні. Уроки ЄС вже зараз вивчають інші країни та наднаціональні утворення, а сам Союз продовжує шляхом проб і помилок шукати оптимальний баланс між відкритістю, участю та рівноправністю в процесі представлення інтересів. Це тривалий процес, який, безумовно, триватиме й надалі, адже прозоре залучення стейкхолдерів є ключовою умовою успіху європейського проекту інтеграції у XXI столітті.

Список використаної літератури

1. Green Paper “European Transparency Initiative”. 2006. 194 p. URL: http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_194_en.pdf (дата звернення: 20.01.2026).
2. Martin J.R., Galcera I.A. Lobbying in the EU: prospects and challenges of the mandatory transparency register. *Policy and practice reviews*. 2024. № 6. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpos.2024.1508017>.

3. Greenwood J. Interest Representation in the European Union. London: Palgrave Macmillan, 2011. URL: https://www.researchgate.net/publication/296443772_Interest_Representation_in_the_European_Union (дата звернення: 21.01.2026).
4. Krüger K., Schuster C. Lobbying Across Multiple Levels. *Political Science and Political Sociology*. URL: <https://www.sowi.uni-stuttgart.de/en/departments/ps/research/LiM> (дата звернення: 20.01.2026).
5. Transparency Register. *Council of the European Union & European Commission*. 2024. URL: https://transparency-register.europa.eu/guidance/guidelines_en (дата звернення: 22.01.2026).
6. EU Transparency register: EU Council adopts new rules making registration of interest representatives mandatory. 2021. URL: <https://ieu-monitoring.com/editorial/eu-transparency-register-eu-council-adopts-new-rules-making-registration-of-interest-representatives-mandatory/8772> (дата звернення: 21.01.2026).
7. Lobbyists and interest representatives: How do the European Union institutions engage with lobbyists? 2024. URL: <https://epthinktank.eu/2024/04/23/lobbyists-and-interest-representatives-how-do-the-european-union-institutions-engage-with-lobbyists> (дата звернення: 20.01.2026).
8. Ammann O. Transparency at the Expense of Equality and Integrity: Present and Future Directions of Lobby Regulation in the European Parliament. *European Papers*. 2021. № 6 (1). P. 239–268. DOI: 10.15166/2499-8249/465.
9. Marchuk V., Melnychuk V. European Integration and Reform of Decentralization in Ukraine during Martial Law: Political Accents. *VEDA, PETER LANG AG, Spectrum Slovakia*. 2024 № 46. 152 p. ISBN 9783631914663.
10. Strážay T. Visegrad – Arrival, Survival, Revival. *Two Decades of Visegrad Cooperation – Selected V4 Bibliography*. 2011. P. 14–38. URL: <https://www.visegradgroup.eu/home/documents/bibliography/visegradarrival-survival-120628> (дата звернення: 22.01.2026).
11. Bekisz H. Do the Eastern European Member States Represent Their Interests in Brussels Enough? A Closer Look at Lobbying in the Visegrad Group. *College of Europe*. 2020. URL: <https://natolinblog.eu/2020/05/do-the-eastern-european-member-states-represent-their-interests-in-brussels-enough-a-closer-look-at-lobbying-in-the-visegrad-group> (дата звернення: 21.01.2026).
12. EU's new defense plan targets Russia. 2022. URL: <https://www.politico.eu/article/eu-defense-strategic-compass-russia-war/> (дата звернення: 20.01.2026).
13. Марчук В. Ukraine in martial law: political and security challenges. Bern: Peter Lang AG, 2025. (Spectrum Slovakia, vol. 49). ISBN 978-3-631-93222-3.

THE PHENOMENON OF LOBBYING AS A COMPONENT OF THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESS

Vasyl Klymonchuk

*Vasyl Stefanyk Carpathian National University,
Faculty of History, Political Science and International Relations, Department of Political Sciences,
Shevchenko St., 57, 76018, Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Julia Kobets

*Vasyl Stefanyk Carpathian National University,
Faculty of History, Political Science and International Relations, Department of Political Sciences,
Shevchenko St., 57, 76018, Ivano-Frankivsk, Ukraine*

The article analyzes lobbying in the European Union as an institutionalized form of interest representation and an element of multi-level democratic governance. Lobbying is seen not only as a tool of influence of the corporate sector, but also as a set of practices of organized interest groups, including non-governmental organizations, professional associations, think tanks, regional and local representations, participating in the EU policy-making processes. It is substantiated that, provided there is effective democratic control and transparent regulation, lobbying activities can improve the quality of management decisions and contribute to strengthening political trust, particularly in the context of the lack of democratic representation at the supranational level.

The paper analyzes the specifics of the European model of lobbying in comparison with other political systems. Particular attention is paid to the EU's orientation towards consultations, dialogue, and reaching compromises between competing interests. It is shown that the multi-level decision-making structure in the Union reduces the risk of dominance by one narrow interest, while at the same time preserving the problem of resource inequality between different groups of influence.

A significant place is devoted to the analysis of the evolution of legal and institutional regulation of lobbying in the European Union – from the initiative of voluntary self-regulation to the introduction of a common Single Transparency Register in a formally mandatory format. The role of interinstitutional cooperation between the European Commission, the European Parliament and the Council of the EU in increasing the level of openness, ethical standards and accountability of lobbying activities is revealed, as well as the importance of additional control tools, in particular the publication of meetings between officials and interest representatives.

The practices of participation of member states and regional coalitions in shaping EU policies as a specific form of institutional lobbying, as well as the experience of the Visegrad Group countries in promoting national interests at the European level, are separately investigated. It is shown that their path of integration, coordination of positions, and gradual involvement of non-state actors have practical value for Ukraine in the context of European integration transformations. Lobbying in the EU has a dual nature: on the one hand, it is a necessary channel of communication between government institutions and society, and on the other, it requires constant improvement of transparency and control mechanisms in order to prevent abuse and preserve the democratic legitimacy of European governance.

Key words: lobbying, European integration, EU institutions, representation of interests, Visegrad group.

Дата першого надходження статті до видання: 22.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026